

сучасних викликів: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 15 листопада 2024 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 53-57. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files.pdf>

УДК: 316.728:502.131.1

Рибак Н.О., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЯК ІНДИКАТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ: СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ

У нинішніх суспільних змінах, що стали гострішими через воєнний стан, якість життя людей є одним з ключових показників соціально-економічного поступу та розвитку. Насамперед, цей показник застосовують для оцінки рівня життя громадян та ефективності державної соціальної політики. Водночас, якість життя – це важлива складова сталого розвитку, позитивний фактор для національної безпеки та конкурентоспроможності держави.

Ключові слова (Key words): якість життя, демографічні процеси, зайнятість, безробіття, соціальна інфраструктура, екологічна безпека. соціальна політика.

Якість життя населення – це комплексна оцінка задоволення матеріальних і духовних потреб громадян, забезпечення прийнятних умов існування, демократичного розвитку суспільства та вільного розвитку особистості в ньому. Ця характеристика охоплює низку показників комфорту й безпеки існування, розвитку окремих складових соціальної сфери.

Якість життя населення представляє собою комплексну якісну оцінку життя людей, яка в цілому розкриває критерії їхньої життєдіяльності стосовно суспільства, демонструє умови життєзабезпечення та умови життєздатності суспільства як цілісного соціального організму. Необхідно наголосити на ключовій ролі держави у створенні гідного рівня якості життя населення, яка має впливати на це через соціальну політику держави та ефективність її реалізації.

Ключовим показником в оцінюванні якості життя населення виступає демографічна складова. Протягом усіх років незалежності в Україні та областях фіксується тривала стабільна депопуляція. Згідно з інформацією Державної служби статистики, чисельність населення України зменшилась з 51,8 млн. осіб у 1990 році до 41,1 млн. осіб у 2022 році, тобто більше ніж на 10 млн. осіб. У 1996 році в порівнянні з 1990 роком населення скоротилося більш ніж на 600 тисяч осіб (-1,2%); в 2001 році у порівнянні з 1990 роком майже на 3 млн. осіб (-5,6%). Якщо зупинитися на аналізі показників кількості населення останніх кількох років, то бачимо, що щорічно воно зменшується приблизно на 300-400 тисяч осіб. Тенденція скорочення населення спостерігалася майже в усіх регіонах, крім Закарпатської та Рівненської областей [2].

Ще одним фактором демографічної уразливості, поряд із скороченням населення, є статеві-вікова структура. В Україні невелика кількість дітей та молоді порівняно зі старшим поколінням.

Зменшення чисельності населення та збільшення розходжень у кількісному та якісному складі областей зумовлено двома процесами:

- природне скорочення населення внаслідок низької народжуваності та високої смертності;
- стійкий міграційний відтік населення. У межах країни міграція здійснюється в бік областей з великими містами (мегаполісами), особливо до Київської, Харківської і до прикордонних регіонів.

Негативні демографічні процеси спричиняють занепад інфраструктури сіл та малих міст, зміни адміністративно-територіального складу територій і навіть до втрати адміністративної одиниці. Але, насамперед, відбувається зміна вікової структури населення, що негативно впливає на якісний склад трудових ресурсів та збільшує демографічне навантаження на працездатне населення.

Наступними важливими індикаторами якості життя населення є показники зайнятості та безробіття населення. Рівень працевлаштування населення упродовж останніх років мав тенденцію щорічно спадати в середньому на 1%, тоді як рівень безробіття то зменшувався (у 2019 році), то збільшувався. Війна істотно змінила ситуацію на ринку праці. Станом на 1 червня 2022 року, в середньому по Україні, на одне вільне робоче місце претендувало 12 безробітних (на 1 червня 2021р. - 5 осіб). Останні дані Державної служби статистики України датуються кінцем 2021 року, коли статус офіційного безробітного мали 10,3% працездатного населення у віці від 15 до 70 років (1,7 млн. осіб) [4].

Якість соціальної підтримки вразливих категорій населення великою мірою залежить від рівня економічного розвитку, фінансових ресурсів регіонального бюджету та стану соціальної інфраструктури. Сучасна економічна модель України демонструє низький рівень забезпечення населення соціальною інфраструктурою, особливо в невеликих містах та сільській місцевості. До проблемних аспектів у сфері соціальної підтримки населення потрібно зарахувати:

- недостатнє забезпечення освітніми закладами та їх якістю. Значущим кількісним показником в освітній сфері є охоплення дітей освітою. За останні роки кількість закладів дошкільної освіти (ЗДО) у територіальних громадах зменшилася майже на 1,5% (від 1058 у 2021 до 1043 у 2023 роках). Серед основних причин – скорочення контингенту вихованців: кількість дітей дошкільного віку зменшилася на 16%. З одного боку, зменшення кількості вихованців у деяких областях спричинене виїздом сімей за кордон або в інший регіон України. Натомість в інших областях відбулося збільшення за рахунок дітей з-поміж внутрішньо переміщених осіб: на початок 2023 року кількість таких дітей сягала 5311, з них 75% відвідували ЗДО [1];

- аналогічною є динаміка розвитку загальної середньої освіти, яка вже тривалий час характеризується зменшенням кількості закладів, що надають освітні послуги середнього рівня, проте в останні роки темпи скорочень дещо зменшились. Основним чинником, який гальмує поліпшення якості освіти в Україні, є склад та рівень педагогічних кадрів, враховуючи старіння педагогів, брак кваліфікованих спеціалістів, неповна укомплектованість педагогічними працівниками освітніх закладів, відсутність у вчителів бажання до самоосвіти. Разом з тим безперервна освіта – фундамент життя людини в глобальному світі, умова її професійної мобільності, розвиток потенціалу людини, її творчого життя;

- недостатнє забезпечення закладами охорони здоров'я. В Україні доволі низький рівень забезпечення населення медичними закладами та їхнім персоналом. Реформи у медичній галузі вплинули на кількісні та якісні показники у цій сфері. Кількість лікарень протягом останніх років зменшувалася, аналогічно зменшувалась і кількість лікарів. Число лікарень у 2023 році порівняно з 2019 роком скоротилося на 16,5%, кількість закладів, що надають амбулаторно-поліклінічну допомогу зменшилась на 10,8%, кількість лікарів зменшилась на 13,3%, кількість середнього медичного персоналу - на 23% [3].

Окрім надання різноманітних послуг громадянам, важливим елементом якості життя населення є екологічна безпека. У внутрішній екологічній політиці, при оцінюванні критеріїв безпеки та якості життя, слід брати до уваги особливості природно-кліматичних та інших екологічних факторів, що впливають на здоров'я, народжуваність, смертність, тривалість життя людей, так само, як і на економічні показники. Екологічна політика - це діяльність, спрямована на розумне використання природних ресурсів та захист довкілля для збереження та покращення здоров'я населення своєї країни та світу. В її основі лежить: дослідження баз даних з виявлення основних загроз; обґрунтування, визначення пріоритетів, втілення основних напрямків діяльності; вибір показників оцінки ефективності дій по кожному пріоритету з урахуванням їхньої значущості, надійності, чутливості, зрозумілості для суспільства.

При проведенні екологічної політики варто віддавати перевагу превентивним обмеженням та заходам відповідальності за забруднення природи індустріальним суспільством. Проте не можна забувати, що саме науково-технічний прогрес забезпечує людству високу якість життя.

На більшість показників якості життя населення прямо чи опосередковано впливає державна соціальна політика. Саме від її ефективності й залежить якість життя громадян. Розробката реалізація ефективної соціальної політики ґрунтується на даних про соціально-економічну орієнтацію населення країни, його розумінні соціальної справедливості.

Список літератури

1. Внаслідок війни зростає відсоток дітей, які не охоплені дошкільною освітою: результати дослідження. URL: <https://sqe.gov.ua/monitoring-zdo-2023/>

2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Медичні кадри та мережа закладів охорони здоров'я системи МОЗ України за 2022-2023 роки К.2024. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/MMXXIII.html>
4. Якість життя населення України та перші наслідки війни: монографія. Київ: Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. Електронне видання. 2023. 191 с.

УДК 330.342.146:005.56

Рибак Н.О., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В країнах із соціально орієнтованою ринковою економікою формується принципово новий тип соціально-трудових відносин і якісно новий принцип регулювання цих відносин. Саме соціальне партнерство відіграє важливу роль у системі соціально-трудових відносин країни, забезпечуючи ефективне функціонування підприємств та організацій, які повинні впроваджувати в життя ефективну соціальну політику.

Ключові слова (Key words): соціальне партнерство, соціальний діалог, партнерські відносини, соціально-економічний розвиток суспільства, нормативна та правова база.

Найважливішими завданнями українського соціуму є забезпечення сталого економічного зростання, досягнення європейських стандартів буття. Важливою передумовою переходу до соціально орієнтованої економіки є соціальне партнерство, в якій суспільство розглядається як головний чинник соціального поступу та економічного розвитку. Соціальне партнерство є засобом розвитку нових форм взаємодії бізнесу, соціуму та держави. Головна сфера реалізації соціального партнерства – сфера соціально-трудових відносин, вона є невід'ємною частиною регулювання національного ринку праці на соціальних засадах [1].

Соціальне партнерство – це невід'ємна риса соціальної держави, яка використовується для вирішення соціальних проблем і забезпечення її соціально-економічного розвитку з урахуванням:

- інтеграції національної економіки в глобальний світовий соціальний простір;
- забезпечення політичної стабільності й соціально-економічного зростання в результаті зміцнення трудового потенціалу, ефективного соціального захисту і гарантованих державних соціальних стандартів для населення;
- інституціональної підтримки й сталого інноваційно-інвестиційного поступу;
- посилення соціальної відповідальності та активізації соціального підприємництва та ін. [3].

Для України становлення соціального партнерства та перехід до соціального діалогу обумовлені потребою згладжування тих труднощів, які виникли в соціальній сфері, зокрема: високий рівень безробіття та посилення